

La fine del mondo

Het einde van de wereld

The end of the world

Een beeldverhaal over de Napolitaanse Pulcinella-figuur
A picture story about a Neapolitan puppetry figure

La fine del mondo

Het einde van de wereld

Een beeldverhaal over de Napolitaanse Pulcinella-figuur

La fine del mondo – Het einde van de wereld

In april 2019 verscheen 'La fine del mondo' – 'Het einde van de wereld'. Dit beeldverhaal is gepubliceerd in een fraai vormgegeven boekje. Het formaat is 10 cm breed en 15 cm hoog. De tekstjes bij de plaatjes zijn kort. Ze bestaan uit twee regels, die soms één zin, soms twee zinnestjes vormen. Tekst en tekeningen zijn van de hand van poppenspeler, auteur en illustrator Brunello (Bruno) Leone. Gekleed als Pulcinella geeft hij wereldwijd in en rondom zijn Napolitaanse poppenkast zijn voorstellingen.

De lichtvoetig beschreven gebeurtenissen in 'La fine del mondo' bevatten karakteristieke elementen van het traditionele Pulcinella-spel en zijn op rijm. Zo spreekt de schelm met een Napolitaans dialect, eet hij spaghetti, ontmoet hij een monster en wordt er gevochten. Ook komen er abrupte wendingen in voor; de tekst is vlot en ritmisch, net zoals het levendige optreden met handpoppen in een straatpoppenkast.

Pulcinella in de guarattelle – poppenkast

Le guarattelle of ook wel le bagatelle (de kleinigheidjes) zo heet de poppenkast met Pulcinella in Napels. Vroeger kon men de bagatelle dikwijls op de pier in de haven aantreffen. De poppenkast en het publiek, met daarachter de baai van Napels en de Vesuvius, leverden een schilderachtig tafereel op, dat in tal van prenten is vastgelegd. Dit panorama hoort bij Pulcinella zoals de Amsterdamse gracht met het bruggetje bij de traditionele poppenkast van de oud-Hollandse Jan Klaassen-figuur.

La casa di Pulcinella

La casa di Pulcinella (het huis van Pulcinella) – zoals de poppenkast ook wel symbolisch wordt genoemd – is gemakkelijk te verplaatsen. Als de poppenbaas op de ene plek is uitgespeeld, kan hij zonder veel tijd te verliezen een andere standplaats opzoeken, om daar voor een nieuw publiek zijn spel weer van voren af aan op te voeren.

Afbeelding: Pulcinella. Illustratie: Elsje Zwart.

Pulcinella en zijn nazaten

Pulcinella is een van de belangrijkste figuren uit de commedia dell'arte, een toneelvorm die in de zestiende eeuw is ontstaan. Veel personages uit deze Italiaanse volkskomedie kregen een vaste plaats in het poppentheater. Pulcinella viel ook buiten Italië zeer in de smaak bij het publiek. Al spoedig is er uit hem een internationaal nageslacht ontstaan. Hij is de stamvader van de Nederlandse Jan Klaassen, van Mr Punch uit Engeland, de Duitse Kasperl, de Tsjechische Kaspárek, de Franse Polichinelle, de Roemeense Vasilache, de Russische Petrosjka, de Slowaakse Gaspar, en van de hoofdfiguren uit de volkspoppenkast van nog vele andere landen. Door wederzijdse beïnvloeding is er een internationaal repertoire ontstaan.

Wit kostuum

Anders dan zijn nakomelingen – aan wie alles bont is, van de punt van de muts tot de zoom van de broek – is Pulcinella helemaal in het wit gekleed. Wit is het wijde hemd, dat bij de hals geplooid is en op de rug een bochel bedekt. Wit is ook de wijde broek die hij draagt op het mensen- en marionettentoneel. Ook wit is de muts met de ronde top, die meestal naar voren valt.

Halfmasker

Zwart is het halfmasker, waarachter de bovenste helft van zijn gezicht schuilgaat. Het heeft een grote gebogen neus die doet denken aan een vogelbek. Pulcinella hééft ook iets vogelachtigs. Zijn naam is het verkleinwoord van pulcino (kuikentje). In de poppenkast geeft de speler een piepstem aan Pulcinella met behulp van een pivetta (keelfluitje). Op het mensentoneel is zijn tred als die van een haan. In wezen is Pulcinella een mysterieuze figuur, vol met tegenstellingen. Zo kan hij een man zijn, maar ook een vrouw. Hij is een hermafrodit.

Een vertelling met plaatjes en verzen: beeldverhaal

In 'La fine del mondo' zijn zowel inhoud, vorm, afbeeldingen, klank, ritme en rijm belangrijke elementen. Het beeldverhaal heeft bizarre wendingen met een logisch einde. Een gedeelte van het verhaal speelt zich af in de buik van het monster. De kijker/lezer wordt in het begin aangesproken met 'Let op, kijk naar de film'. De kijker is overigens ook een personage dat in de tekst zelf voorkomt. Verder geven acte de présence: twee geliefden, vechtersbazen, een pasta-etend heertje en last but not least de hoofdpersoon Pulcinella. Een monster eet alles en iedereen op, en ontploft waardoor iedereen weer tevoorschijn komt. Al deze elementen tezamen zijn een bijzondere uiting van de Napolitaanse poppen- spelcultuur rondom Pulcinella.

Vertalen van de vreemde cultuur

De Nederlandse vertaling moet dus ook een speelse tekst op rijm zijn. De lezers moeten zich er immers van bewust zijn dat zij op deze wijze kennis maken met typisch Italiaanse (volks)cultuur. Er is daarom gekozen voor een overwegend 'vervreemdende' en in mindere mate 'naturaliserende' vertaling. Elementen uit de 'vreemde' en oorspronkelijke taal en cultuur – Italiaans en Napolitaans – blijven zichtbaar aanwezig. Bewust is er daarom voor gekozen om Pulcinella in de vertaling bijvoorbeeld níet plat Amsterdams te laten praten als zijn nazaat: de Nederlandse Jan Klaassen.

Bij 'naturaliserend' vertalen worden concepten in de ene taal vervangen door interpretaties in de andere taal. Een mooi voorbeeld daarvan is het toneelstuk 'Pygmalion' (1912) van de hand van George Bernard Shaw, bij velen beter bekend als de film en musical 'My Fair Lady' waarin de hoofdpersoon Cockney spreekt, het dialect van de Londense arbeidersklasse. In de Nederlandse musical spreekt de hoofdpersoon plat Amsterdams.

Vanwege de mogelijke onbekendheid met Pulcinella zal het de lezers wellicht iets meer moeite kosten om het verhaal te begrijpen, maar het wordt hen niet moeilijker gemaakt dan nodig is. Meteen op de titelpagina is het bijvoorbeeld al duidelijk dat het om 'poppentheater' gaat: 'Casa guarattelle' – in dit geval de 'uitgever' – is vertaald als 'de poppenkast'.

Taalgebruik

Het taalgebruik in de Italiaanse uitgave is volks, soms ruw, soms dik aangezet en meer dan beeldend. De tekst bevat veel beeldspraak en uitdrukkingen. Veelvuldig wordt er gebruikgemaakt van achtervoegsels: '-ello', '-ino' en '-one', zoals in bricconcello (ondeugend), signorino (jongeman/ventje) en boccone (grote hap). Het Nederlands kent enkel verkleinende achtervoegsels en dat is te zien in de vertaling: 'ventje' voor 'signorino' kan wel, maar 'singorone' moest 'kolossale man' geworden.

De interpunctie – het gebruik van leestekens – ontbreekt voor een groot deel, maar wanneer een personage spreekt, wordt dat aangegeven met aanhalingstekens. Telkens is een zin verdeeld over twee regels met eindrijm op het eind van die twee regels. Af en toe bestaan de rijmende regels uit twee losse zinnen. Het taalgebruik en beeldspraak dienen een duidelijk doel: een vlotte, speelse, beeldende en humoristische tekst met een lekker ritme. Dat past wonderwel bij de spelscènes in een traditionele guarattelle/poppenkast.

Vertaalkeuzes met voorbeelden

Graag lichten we hier een aantal vertaalkeuzes toe, en geven we aan welke technieken en strategieën daarvoor gebruikt zijn. In de voorbeelden geeft de stijl van het lettertype de equivalentie (gelijkwaardige betekenis) aan: een onderstreept tekstdeel in het Nederlands komt overeen met het onderstreepte deel in het Italiaans en datzelfde geldt voor **vetgedrukte** en *cursieve* delen.

In un colpo son **mangiati**
due pasti prelibati

Twee maaltijden in één klap
Wat een *kostelijke* **hap**

In een enkel geval geldt dat ook voor een combinatie van deze stijlen. Fieke Zijlstra – de vertaalster van het beeldverhaal in het Nederlands – kreeg veel input van Poppenspe(e)lmuseumdirecteur, conservator en poppenspeler Otto van der Mieden; hij las mee met de vertaling-inwording. Een aantal suggesties van hem zijn overgenomen, andere brachten haar op nieuwe ideeën en tot meer dan verrassende vertaaloplossingen.

Inhoud, vorm, metrum en rijm

De tekst van 'La fine del mondo' is luchtig. Dat betreft zowel de inhoud als de vorm. Het metrum en de rijm zijn niet perfect. De woorden 'Mondo' en 'divertendo' rijmen bijvoorbeeld niet helemaal, en het aantal lettergrepen van de regels loopt uiteen van 7 tot 12.

In de vertaling is er niet al te strak gehouden aan de hiervoor geldende normen. Daarbij is er bij het interpreteren van de verzen uiteraard ook gebruik gemaakt van de daarbij behorende afbeeldingen. Bij het volgende vers is bijvoorbeeld toegevoegd 'en gaat lopen'. Dat staat niet in de tekst, maar is wel zichtbaar op de tekening.

"Arapi la vocca sono pronto!"
dice allegro il gabbamondo

'Pronto! trek die bek maar open'
zegt hij vrolijk en gaat lopen

Tekst- en beeldinterpretatie

De vrijheid die de vertaalster heeft genomen is echter wel betrekkelijk. Gepoogd is – zowel op het niveau van het geheel van de tekst als op inhoud en vorm – zo dicht mogelijk bij de brontekst te blijven. Er zijn soms redelijk grote verschillen tussen de brontekst en de vertaling; maar er is geprobeerd om de elementen zoveel mogelijk op andere manieren te laten terugkomen en niet al te veel weg te laten of toe te voegen.

Klank en taal

Klank is een belangrijk element in verzen. Die wordt deels bepaald door de eindrijm van de versregels en deels door het ritme. Het ritme wordt namelijk bepaald door het metrum – de maat van het gedicht. In het Italiaans wisselen beklemtoonde en onbeklemtoonde lettergrepen elkaar af. Overwegend lang gevolgd door kort. Er is dan ook bij de Nederlandse vertaling gekozen om een vergelijkbaar ritme aan te houden. Vanwege de verschillen tussen de klemtoon op woorden ook andersom: kort gevolgd door lang.

In onderstaand vers is bijvoorbeeld 'panza' – informeel voor 'pancia': 'buik' – vertaald met het eveneens informele 'pens'. Een mooie bijkomstigheid is dat de klank van dit woord in het Nederlands ook op dat van het Italiaans lijkt.

Camminato ha abbastanza
arrivato è nella panza!

De wandeling ging wel naar wens
Aangekomen in de pens

Op sommige plaatsen is het gelukt om letters en klanken van de bron-tekst in de vertaling op te nemen. Het voorbeeld 'panza' en 'pens' is al genoemd. In het volgende fragment is de klank van de letter 'L' driemaal fraai hoorbaar in beide talen.

E cantando in allegria
lesto illumina la via

Lustig lopend zingt hij wat
en verlicht zo zelf zijn pad

E cantando in allegria
lesto illumina la via

Napolitaans

Dat bracht ons op een volgend element, klank en sfeer worden immers ook bepaald door de taal. In de Italiaanse tekst klinkt het Napolitaans door de mond van Pulcinella. De streektaal is dus zichtbaar en voor alle Italianen zonder problemen te begrijpen. Er is daarom gekozen om de vreemde taal ook in het Nederlands hoorbaar in de tekst te plaatsen, zodat het voor de lezer duidelijk is dat het verhaal zich in Italië afspeelt. Dit is een voorbeeld van 'vervreemdend' vertalen. Er is wel gezorgd dat er algemeen bekende Italiaanse woorden getoond worden; er is bewust geen Napolitaans gebruikt.

Pulcinella non giocare
la fine del mondo ci vuol
pappare

Stop nu met spelen Pulcinella
Het monster schrokt ons op als
mozzarella

'Mozzarella' staat niet in de brontekst, maar is een functionele toevoeging: het rijmt op 'Pulcinella', is meteen herkenbaar als Italiaans en past binnen het subthema 'eten'.

Noppes, nada, niente

In het volgende vers staat 'niente' zowel in de brontekst als in de vertaling: de betekenis ervan wordt duidelijk door dit woord binnen een reeks van andere woorden met dezelfde betekenis te plaatsen: 'noppes, nada, niente'.

"Qua è scuro veramente
nun si vede o resto e niente!"

'Het is hier donker', zegt het ventje
'Ik zie hier noppes, nada, niente'

«Qua è scuro o veramente
nun si vede o resto é niente!»

Hap, slik, weg

Ook in de brontekst komen reeksen van drie woorden regelmatig voor. Dat is in de vertaling zo veel mogelijk ook gedaan, weliswaar soms op een andere manier. In onderstaand voorbeeld is de inhoud en de vorm van 'spada scudo e martello' (letterlijk: zwaard, schild en krijgshamer) los van elkaar overgebracht in het Nederlands. De vorm als reeks van drie woorden in 'hap, slik, weg' en de inhoud in 'zwaardgevecht'. Inhoudelijk is 'hap, slik, weg' de vertaling van 'pappa' (opschrokken) en in 'zwaardgevecht' zit voor een deel de vertaling van 'guerra' (oorlog). 'Gevecht' is weliswaar niet het equivalent van 'guerra', maar is wel een verwant woord.

A ma qui si fa la guerra
per lo stretto di Gibilterra?

Wat is dat voor geharrewar?
Een zwaardgevecht om de straat
van Gibraltar?

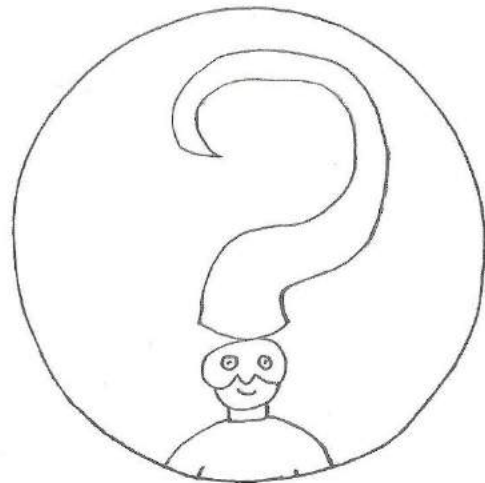
E li pappa sul più bello
spada scudo e martello

Vechtersbazen wat een pech
Jullie pret is hap, slik, weg

Er is dus op sommige plaatsen een element weggelaten, maar dat komt meestal op een andere plek terug. Dat is ook gedaan met 'gabbamondo' (zie het citaat op pagina 5 en 9 en het vers op de volgende pagina) wat zoveel betekent als schurk, schavuit.

E li pappa sul piú bello
spada scudo e martello

A questo punto domandare:
Pulcinella che vuol fare?

Schavuit

Ik het Nederlandse vers is 'gabbamondo' aangeduid met 'hij'. Verderop in de tekst is het Italiaanse 'hij' vertaald met 'schavuit'. In het Italiaans is het persoonlijk voornaamwoord voor 'hij' overigens opgesloten in de persoonsvorm: het werkwoord 'ride' betekent 'hij lacht' en 'balla' betekent 'hij danst'.

"Arapi la vocca sono pronto!"
dice allegro il gabbamondo

'Pronto! trek die bek maar open'
zegt hij vrolijk en gaat lopen

Pulcinella non s'importa
ride e balla senza sosta

Het maakt Pulcinella echt niets uit
Dans en lach dan maar, schavuit

Verplaatsen van elementen

In het volgende vers is de vrijheid genomen om woorden toe te voegen die er in het Italiaans niet staan, maar ook daar is dat gedaan met elementen uit de context: 'zwaard' is hier genoemd in 'spada scudo e martello' en is ook te zien op de tekening. 'Onverlaat' is een relatief synoniem van 'schavuit'. In het Italiaans staat er op de plek van 'onverlaat' een krachtterm: 'corpo di baccho', letterlijk: 'bij het lichaam van Bacchus'.

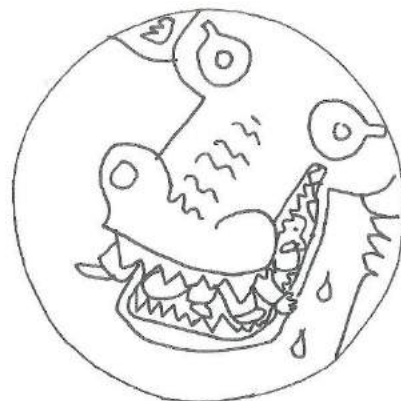
Quest'è troppo corpo di baccho
tu lo blocchi io lo stacco

Dat is het toppunt, onverlaat!
Ik rijg je genadeloos aan mijn zwaard

Het verplaatsen van betekenis-elementen komt ook binnen de verzen veelvuldig voor. In onderstaand voorbeeld is de eerste regel van het Nederlands de vertaling van de tweede regel in het Italiaans en vice versa.

Dat lelijke monster is getikt!
het heeft zijn vrienden ingeslikt

Pure gli amici s'è ingoiato ...
mostro brutto e maleducato!

Lui ride e non s'importa
qui la storia la va storta

Pure gli amici s'è ingoiato...
mostro brutto e maleducato!

Letterlijk en minder letterlijk

In het volgende voorbeeld zijn de betekenis-elementen volledig herschikt. Bij de vertaling van 'mangiati' – opgegeten – met 'hap', vinden verschillende omzettingen plaats. Het geschetste beeld is gelijk, maar 'hap' gaat in de tijd vooraf aan 'opgegeten zijn'. Daarbij komt dat 'hap' een zelfstandig naamwoord is en 'mangiati' een werkwoord. 'In un colpo' is overigens zowel letterlijk als figuurlijk equivalent aan 'in één klap'.

In un colpo son **mangiati**
due pasti prelibati

Twee maaltijden in één klap
Wat een *kostelijke* **hap**

Vergelijkbare strategieën zijn zichtbaar in het volgende vers, waarvan de vertaling veel minder letterlijk is.

Da tre mesi Pulcinella
sò attaccati con la colla

Drie maanden zitten ze gevangen
Pulcinella, zie jij de bui al hangen?

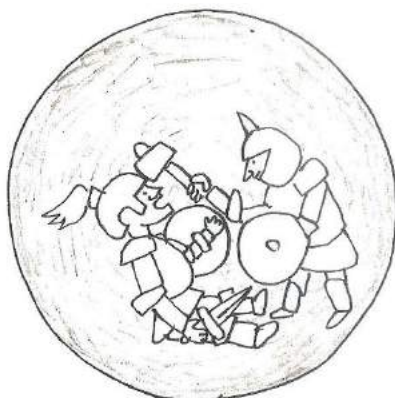
Letterlijk betekent 'sò attaccati con la colla' 'ze zitten vastgeplakt met lijm'. Binnen de context van het verhaal gaat het erom dat ze niet weg kunnen uit de buik van het monster en daarom is het vertaald met 'zitten ze gevangen'.

Eindigen wordt 'end'

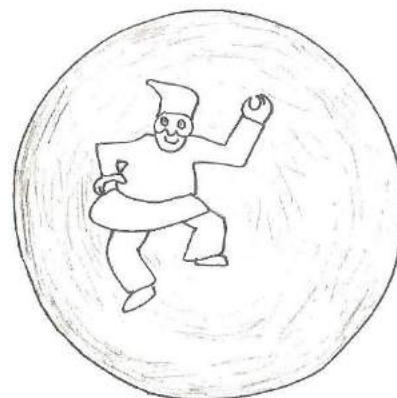
We noemen hier enkele van de talloze grammaticale veranderingen die onder andere het gevolg zijn van de herschikkingen van de betekenis-elementen. Woordsoortveranderingen zijn heel gebruikelijk in vertalingen. Zo ook in de bewerking c.q. vertaling van het beeldverhaal. Het werkwoord 'finire' (eindigen) wordt een zelfstandig naamwoord: 'end'.

E non riescono a morire
e la guerra mai a finire

Sterven lukt geen enkele vent
Aan de oorlog komt geen end

E non riescono a morire
e la guerra mai a finire

Pulcinella non s'importa
ride e balla senza sosta

Pas op, meneer

Verandering van een grammaticale persoon is wat minder gebruikelijk in vertalingen. In onderstaande voorbeelden wisselt het Italiaans van de tweede naar de derde persoon: de televisie kijkende meneer. In de vertaling is de tweede persoon ook in het eerste vers vervangen door de derde: er wordt daarin enkel over de man gesproken.

Signorino **stai** attento
c'è un mostro, che
spavento!

Al snel is **hij** niet meer zo monter
maar schrikt zich rot: daar is een
monster

Che **t**'ingoia in un boccone
proprio insieme alla televisione ...

Hij neemt een hap, dus pas maar op
Met tv en al schrokt hij **je** op

Sempre *allegro* a tutte l'ore
proprio davanti al televisore

Daar zit meneer zoals gewoonlijk
voor de tv en o zo *vrolijk*

Het element 'Signorino **stai** attento' ('Pas op, meneer') is overigens niet herkenbaar in hetzelfde Nederlandse vers. Dat komt dan ook uit het vers dat eraan voorafgaat. De vertaling van '**stai** attento' daarentegen is juist in het volgende vers geplaatst: 'dus pas maar op'.

Spelen met betekenissen

De vertaling van 'signorino' met 'meneer' brengt ons bij een andere vertaalstrategie: het gebruik van verwante woorden en woordgroepen. Middelen daarvoor zijn onder meer synonymie en hyponymie. Een synoniem is een term die (ongeveer) dezelfde betekenis heeft als een andere term: 'driekleur' en 'Italiaanse vlag' zijn synoniemen.

Een hyponiem is een overkoepelende term: 'pasta' is dat bijvoorbeeld voor 'spaghetti', 'penne' etc. Bij deze vormen gaat het om woorden die een bepaalde verwantschap met elkaar hebben. Bij het vertalen van de tekst op rijm is regelmatig gezocht naar synoniemen van het meest voor de hand liggende equivalent, om de mogelijkheden voor het ritme en de rijm te verruimen.

Synoniemen

Hoewel 'synoniem' wordt uitgelegd met 'een gelijke betekenis hebbend', zijn woorden zelden volledig synoniem van elkaar. Het begrip synoniem is in deze tekst ruim opgevat. De letterlijke vertaling van 'Signorino' zou bijvoorbeeld kunnen zijn 'jongeman', maar er is gekozen voor het synoniem 'meneer'. Het verkleinende element ('-ino' in het Italiaans, '-tje' in het Nederlands) is daarbij komen te vervallen.

Hyponymie

Hyponymie is, zoals al vermeld, een woord waarvan de betekenis door een ander woord wordt gedekt. 'Storia curiosa' betekent letterlijk 'vreemd verhaal'. 'Mop' is een hyponiem van 'verhaal', net als bijvoorbeeld 'sprookje' en 'roman'. Alle moppen zijn in zekere zin korte verhaaltjes, maar niet alle verhalen zijn moppen.

Pulcinella scrive qualcosa
forse un'altra storia curiosa

Pulcinella schrijft iets op
Misschien is het een nieuwe mop

Heel andere woorden

In sommige gevallen wordt de inhoud vanuit een net iets ander perspectief weergegeven, zonder dat de betekenis wijzigt, waardoor er andere woorden worden gebruikt. In het onderstaande vers wordt 'i due **amanti**' – letterlijk: 'de twee **minnaars** zijn bloot (nudi)' ... 'trek wat aan sufferds (ignoranti)!' De betekenis wordt helemaal gedekt in de vertaling.

Sono nudi i due **amanti**
su copritevi ignoranti!

Trek wat aan, wat zijn jullie bloot
Doe toch niet zo idioot!

Een vers verder betekent 'li ha interrotti sul più bello' letterlijk 'hij heeft ze onderbroken op het mooiste moment'. In de vertaling wordt dat in andere woorden weergegeven: 'hun hoogtepunt wordt groot verdriet', maar de inhoud blijft gelijk. Het woord '**minnaars**', de vertaling van 'amanti' in het voorgaande vers is overigens naar dit vers geplaatst.

È quel mostro bricconcello
li ha interrotti sul più bello

Het is die rakker die de **minnaars** ziet
Hun hoogtepunt wordt groot verdriet

In het daaropvolgende vers verandert de betekenis wel mee. Er staat namelijk letterlijk 'De hap is genot - hij heeft een primeur geproefd'.

Il boccone è una delizia
ha gustato una primizia!

Die grote hap is een primeur!
De smaak bevordert zijn humeur

Dat soort toevoegingen komen meer voor. Daartegenover staat dat er ook elementen uit de brontekst worden weggelaten in de vertaling.

Beeldspraak

In de Italiaanse tekst wordt gebruikgemaakt van veel metaforen: beeldspraak gebaseerd op vergelijkingen. In het Nederlands zijn er waar mogelijk vergelijkbare uitdrukkingen gebruikt.

In het onderstaande vers staat 'Siete tristi da scoppiare?', letterlijk 'Zijn jullie zo verdrietig dat jullie barsten?'

Siete tristi da scoppiare?

E va buò ... provate a cambiare ...

Barsten jullie nu in huilen uit?

Hou daar toch mee op ... schei uit!

De keuze voor de vergelijkbare Nederlandse idiomatische uitdrukking 'in huilen uitbarsten' staat niet los van de context. 'Scoppiare' betekent 'barsten, ontploffen'.

Verderop in het beeldverhaal komt 'scoppiare' nog een keer voor als voltooid deelwoord 'scoppiato' en is dan vertaald met 'ontploft' – zie pagina 22 en 35.

La risata diventa un boato
povero mostro è scoppiato

Al dat lachen wordt een hels kabaal
Het arme monster ontploft helemaal

Infettati da Pulcinella
ridon tutti a crepapelle

La risata diventa un boato
povero mostro è scoppiato

Naturaliserend en vervreemdend vertalen

In het begin van de inleidende tekst noemden we het onderscheid tussen 'naturaliserend' en 'vervreemdend' vertalen. Bij de bewerking van het beeldverhaal zijn, zoveel als mogelijk was, uitdrukkingen gebruikt die in de doeltaal voorkomen. Soms verdwijnt echter de gelijkenis op woordniveau tussen de twee talen helemaal. Hieronder is dat ook het geval. Samen met de vorm – drie zelfstandige naamwoorden – is de figuurlijke betekenis bewaard gebleven. In beide talen zetten de drie woorden namelijk het woord 'allemaal' – 'tutti quanti' in het Italiaans – kracht bij.

Son macchiati tutti quanti
belli brutti e lestofanti

Vies geworden zijn ze allemaal
Koning, keizer, admiraal

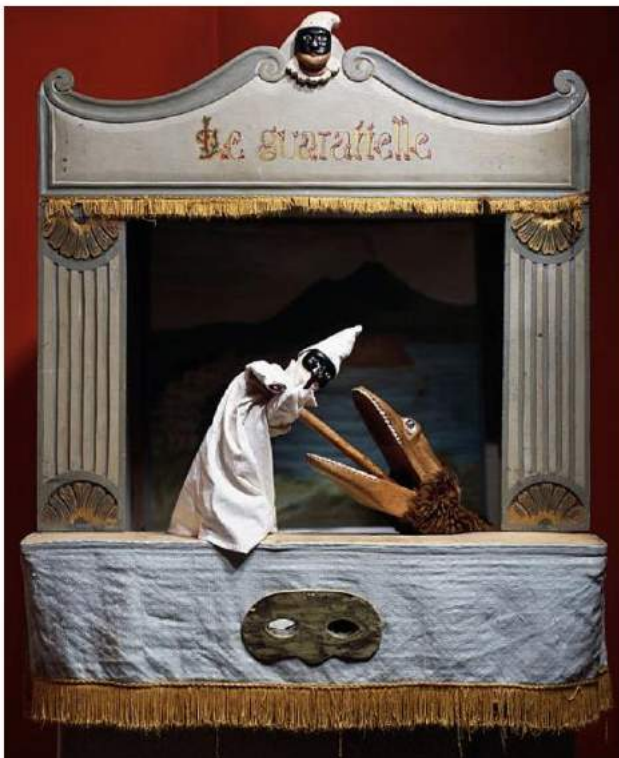
Tot besluit

Bruno Leone eindigt in het allerlaatste vers met de zinsnede waarmee alle Italiaanse sprookjes eindigen. In het Nederlands is daarom ook hiervoor een typische slotzin gebruikt.

... e ballando in allegria
dici la tua che ho detto la mia

Vrolijk dansen ze tot besluit
... en toen was het verhaaltje uit.

Wij wensen je veel kijk- en leesplezier! 'Viva Pulcinella' – 'Lang leve Pulcinella'. 'Arrivederci'. 'Tot ziens in het Poppenspe(e)lmuseum'.

Afbeelding: Napolitaanse poppenkast met traditionele poppenkastscènes van poppenspeelster Maria Imperatrice.

Verantwoording

Oorspronkelijke Italiaanse tekst en illustraties:
Brunello/Bruno Leone – 1999.

Uitgever:

Casa guarattelle, Napels. Eerste editie – april 2019.

Vertaling Italiaans-Nederlands en inleiding:
Fieke Veenstra.

Vertaling Italiaans-Engels: Daniel Stevens.

Concept, bewerking en aanvullende tekst over
o.a. Pulcinella: Otto van der Mieden.

Publicatie Nederlandse en Engelstalige versie:
Poppenspe(e)lmuseum, Vorchten – december 2019.

Illustraties boekje 'La fine del mondo': voorplat, deelafbeeldingen
en 'Einde'.

**Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol
Puppettheatermuseum Puppetry Museum (ANBI)**

Otto van der Mieden Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL
T: +31(0)578 - 63 13 29/56 02 39 E: info@poppenspelmuseum.nl
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Blinden

La fine del mondo

Het einde van de wereld

LA PULLEONE FILM
presenta

Fate subito attenzione
si presenta un gran filmone

LA PULLEONE FILM
presenteert

Let goed op allemaal
Ga zitten voor dit beeldverhaal

LA FINE DEL MONDO
Questa volta Pulcinella
perderà la cammisella

HET EINDE VAN DE WERELD
Ach jij arme Pulcinella-pop
Het leven is dit keer niet top

Sempre allegro a tutte l'ore
proprio davanti al televisore

Daar zit meneer zoals gewoonlijk
voor de tv en o zo vrolijk

Signorino stai attento
c'è un mostro, che spavento!

Al snel is hij niet meer zo monter
maar schrikt zich rot: daar is een monster!

Che t'ingoia in un boccone
proprio insieme alla televisione ...

Hij neemt een hap, dus pas maar op
Met tv en al schrokt hij je op

Sembra proprio soddisfatto
delizioso il primo piatto

De eerste gang werkt hij naar binnen
Het grote genieten kan beginnen

Sono nudi i due amanti
su copritevi ignoranti!

Trek wat aan, wat zijn jullie bloot
Doe toch niet zo idioot!

C'è qualcuno che vi spia,
sono gli occhi della zia?

Zeg, wie is daar aan het kijken?
Misschien een tante, dat moet blijken

E' quel mostro bricconcello,
li ha interotti sul piú bello ...

Het is die rakker die de minnaars ziet
Hun hoogtepunt wordt groot verdriet

Il boccone è una delizia
ha gustato una primizia!

Die grote hap is een primeur!
De smaak bevordert zijn humeur

Quel signore è un poco chiatto
e di spaghetti è grande il piatto

Kijk de dikke man, daar zit-ie
en zijn bord ligt vol spaghetti

In un colpo son mangiati
due pasti prelibati.

Twee maaltijden in één klap
Wat een kostelijke hap

A ma qui si fa la guerra
per lo stretto di Gibilterra?

Wat is dat voor geharrewar?
Een zwaardgevecht om de straat van Gibraltar?

E li pappa sul piú bello
spada scudo e martello

Vechtersbazen wat een pech
Jullie pret is hap, slik, weg

A questo punto domandare:
Pulcinella che vuol fare?

Nu komt er een vraagteken bij
Pulcinella wat wil jij?

Lui salta ride e balla
tutto il mondo in una palla

Hij springt, lacht en danst zo mal
De wereld is een ronde bal

Pulcinella non giocare
la fine del mondo ci vuol pappare!

Stop nu met spelen Pulcinella
Het monster schrokt ons op als mozzarella!

Lui ride e non s'importa
qui la storia la va storta

Hij blijft lachen en maakt zich niet druk
maar dit draait uit op een ongeluk

Pure gli amici s'è ingoiato ...
mostro brutto e maleducato!

Dat lelijke monster is getikt!
Het heeft zijn vrienden ingeslikt

Pulcinella dice: "Uè
vulisse mangiare pure a mme?"

Pulcinella zegt: 'Ik wil iets weten
Wil je mij soms ook opeten?'

La fine del mondo dice sì
"tu sei il dolce vieni qui!"

Het einde van de wereld zegt: 'Ja kom
Jij bent het toetje, denk erom!'

"M'appreparo no mumento!"
nella tasca mette niente

'Ik maak mij een momentje klaar!'
en hij leegt zijn zakken daar

“Arapi la vocca sono pronto!”
dice allegro il gabbamondo

‘Pronto! Trek die bek maar open’
zegt hij vrolijk en gaat lopen

“Qua è scuro o veramente
nun si vede o resto e niente!”

‘Het is hier donker’, zegt het ventje
‘Ik zie hier noppes, nada, niente’

E cantando in allegria
lesto illumina la via

Lustig lopend zingt hij wat
en verlicht zo zelf zijn pad

Camminato ha abbastanza
arrivato è nella panza!

De wandeling ging wel naar wens
Aangekomen in de pens

“Altro che fine del mondo
ccà se stanno divertendo!”

‘Einde van de wereld? Nee, niet hier!
Ze maken veel te veel plezier’

Da tre mesi Pulcinella
sò attaccati con la colla

Drie maanden zitten ze gevangen
Pulcinella, zie jij de bui al hangen?

Stan soffrendo veramente
e di gioia n’esce niente

Ze hebben het nota bene zwaar
Het plezier is echt wel klaar

E quell’altro signorone
mangia pasta a profusione

En die kolossale man
eet meer pasta dan hij eten kan

Che gli esce poi da sotto
senza fare neanche un botto

De pasta komt eruit vanonder
Zonder kabaal, dat is bijzonder!

Cambia canale disperato
il suo occhio s'è bucato

Het mannetje zapt radeloos
Zijn ogen staan op sprakeloos

Si dan botte senza sosta
"Muori lurida aragosta"

De klappen komen onophoudelijk aan
'Vuile kreeft je gaat eraan!'

E non riescono a morire
e la guerra mai a finire

Sterven lukt geen enkele vent
Aan de oorlog komt geen end

Pulcinella non s'importa
ride e balla senza sosta

Het maakt Pulcinella echt niets uit
Dans en lach dan maar, schavuit

Quest'è troppo corpo di bacco
tu lo blocchi io lo stacco

Dat is het toppunt, onverlaat!
Ik rijg je genadeloos aan mijn zwaard

Con un colpo fulminante
vien ferito sull'istante

Met een vernietigende stoot
raakt hij gewond ... nog net niet dood

Esce sangue a profusione
tutta accorre la popolazione

Hij bloedt daar als een rund
Iedereen komt naar dat punt

Sangue sangue esce a fiume
copre tutto quel pattume

Wat een bloederige bende
Al dat bloed bedekt ellende

Una mano poi s'affaccia
ci sarà anche la faccia?

Er komt een hand tevoorschijn
Zou daar ook een gezicht bij zijn?

Pulcinella scrive qualcosa
forse un'altra storia curiosa

Pulcinella schrijft iets op
Misschien is het een nieuwe mop

FINE

Niente mari monti e colline
uscita è la parola fine

EINDE

Geen bergen, heuvels of een zee
Het einde stemt hem heel tevree

LA PULLEONE FILM

ripresenta

FINE FELICE PER BIMBI INFELICI

Siete tristi da scoppiare?

E va buò ... provate a cambiare ...

LA PULLEONE FILM

presenteert nogmaals

GELUKKIG EINDE VOOR ONGELUKKIGE KINDEREN

Barsten jullie nu in huilen uit?

Hou daar toch mee op ... schei uit!

FINE

Altre mani vedo apparire
... non vogliamo mai finire?

Ik zie nog meer handen ontstaan
Komt er nooit een einde aan?

Son macchiati tutti quanti
belli brutti e lestofanti

Vies geworden zijn ze allemaal
Koning, keizer, admiraal

Infettati da Pulcinella
ridon tutti a crepelle

Bij Pulcinella in 't complot
lacht iedereen zich nu kapot

BUM

La risata diventa un boato
povero mostro è scoppiato

BOEM

Al dat lachen wordt een hels kabaal
Het arme monster ontploft helemaal

... e ballando in allegria
dici la tua che ho detto la mia

Vrolijk dansen ze tot besluit
... en toen was het verhaaltje uit.

Illustratie uit boekje 'La fine del mondo': deelafbeelding.

**Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol
Puppettheatermuseum Puppetry Museum (ANBI)**

Otto van der Mieden Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL

T: +31(0)578 - 63 13 29/56 02 39 E: info@poppenspelmuseum.nl

www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Blinden

Fate subito attenzione
si presenta un gran filmone

Questa volta Pulcinella
perderà la cammisella

Sempre allegro a tutte l'ore
proprio davanti al televisore

Signorino stai attento
c'è un mostro, che spavento!

Che t'inghia in un boccone
proprio insieme alla televisione..

Sembra proprio soddisfatto
delizioso il primo piatto

Sono nudi i due amanti
su copriteri ignoranti!

C'è qualcuno che vi spia,
sono gli occhi della zia?

E' quel mostro bricconcello,
li ha interrotti sul più bello...

Il boccone è una delizia
ha gustato una primizia!

Quel signore è un poco chiatto
e di spaghetti è grande il piatto

In un colpo son mangiati
due pasti prelibati.

A ma qui si fa la guerra
per' lo stretto di Gibilterra?

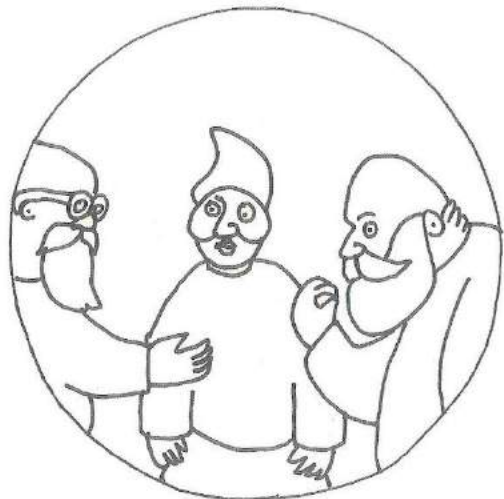
E li pappa sul piú bello
spada scudo e martello

A questo punto domandare:
Pulcinella che vuol fare?

Lui salta ride e balla
tutto il mondo in una palla

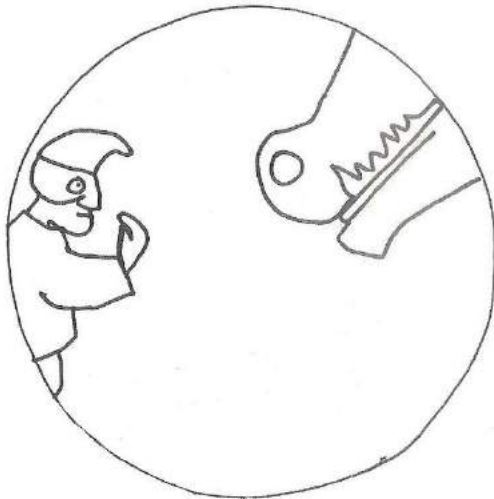
Pulcinella non giocare
la fine del mondo ci vuol pappare!

Lui ride e non s'importa
qui la storia la va storta

Pare gli amici s'è ingoiato...
mostro brutto e maleducato!

Pulcinella dice: «V'è
vulisse mangiare pure a mme?»

La fine del mondo dice si
«tu sei il dolce vieni qui!»

"M'appreparo ho mumento!"
nella tasca mette niente

«Arapi la vocca sono pronto!»
dice allegro il gabbamondo

«Qua è scuro o veramente
nun si vede o resto é niente!»

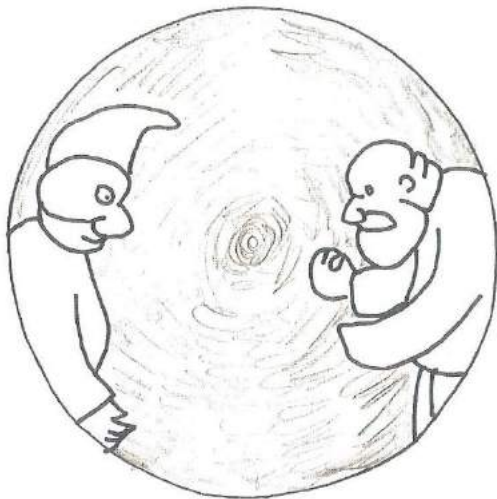
E cantando in allegria
lesto illumina la via

Camminato ha abbastanza
arrivato è nella panza!

«Altro che fine del mondo
ccà se stanno divertendo!»

Da tre mesi Pulcinella
sò attaccati con la colla

Stan soffrendo veramente
e di gioia n' esce niente

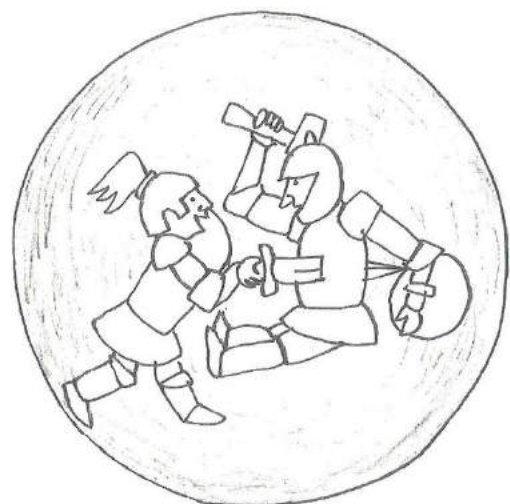
E quell'altro signorone
mangia pasta a profusione

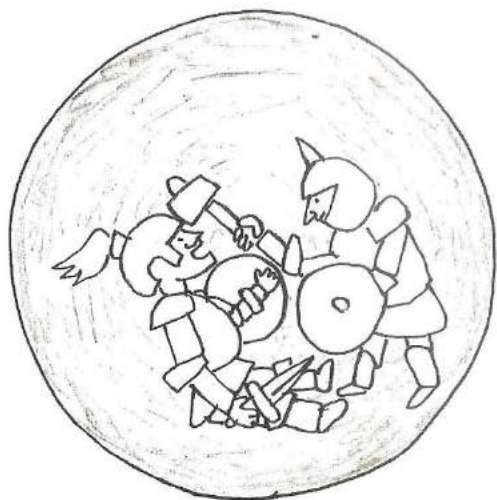
Che gli esce poi da sotto
senza fare neanche un botto

Cambia canale disperato
il suo occhio s'è bucato

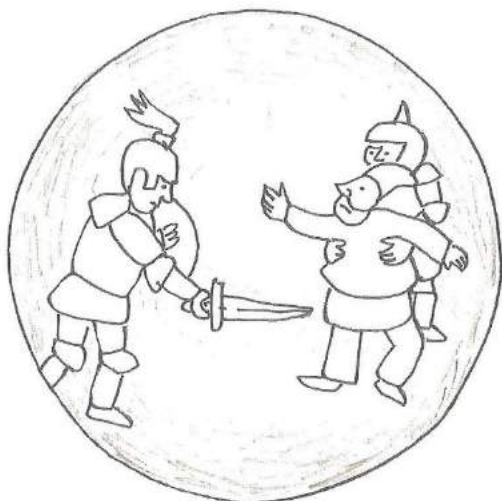
Si dan botte senza sosta
"Muori lurida aragosta"

E non riescono a morire
e la guerra mai a finire

Pulcinella non s'importa
ride e balla senza sosta

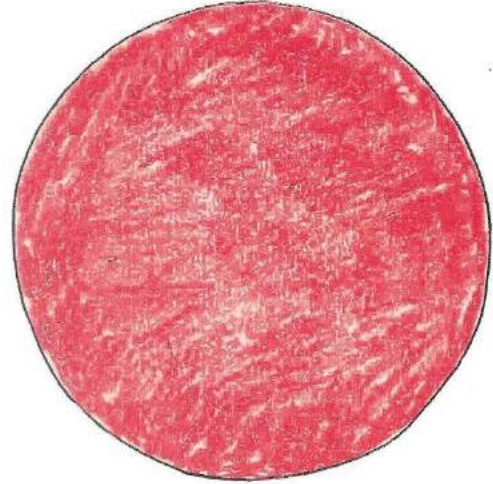
Quest'è troppo corpo di bacco
tu lo blocchi io lo stacco

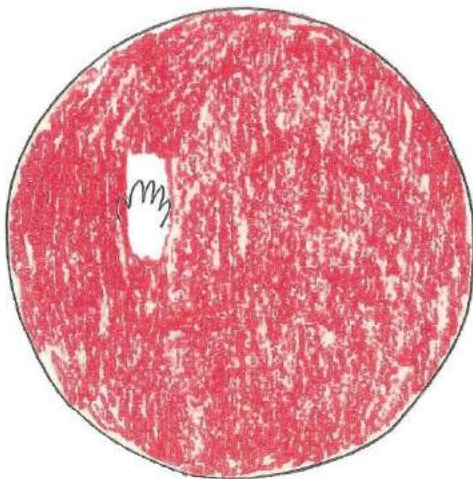
Con un colpo fulminante
vien ferito sull'istante

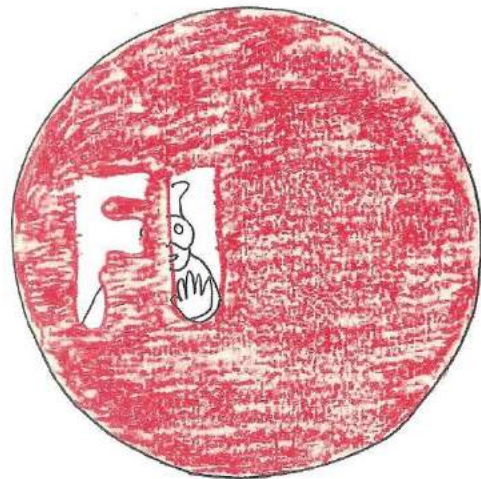
Esce sangue a profusione
tutta accorre la popolazione

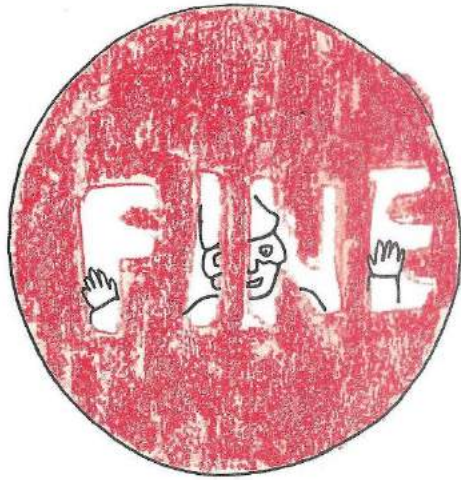
Sangue sangue esce a fiume
copre tutto quel pattume

Una mano poi s'affaccia
ci sarà anche la faccia?

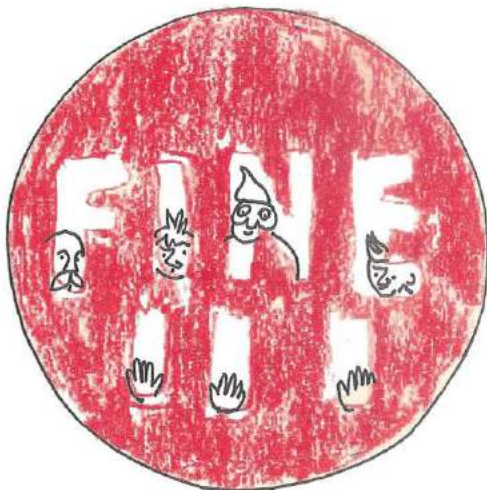
Pulcinella scrive qualcosa
forse un'altra storia curiosa

Niente mare monti e colline
uscita è la parola fine

Siete tristi da scoppiare?
E va buò... provate a cambiare...

Altre mani vedo apparire
...non vogliamo mai finire?

Son macchiati tutti quanti
belli brutti e lestofanti

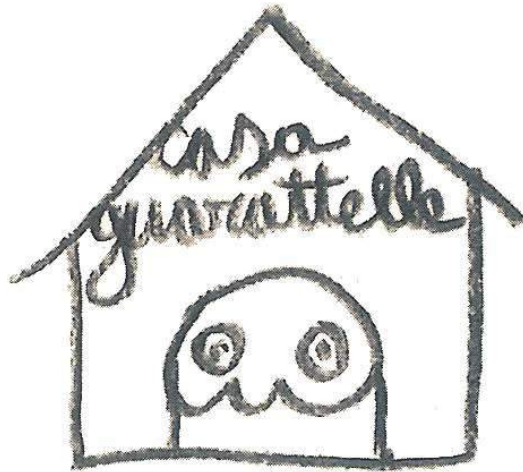
Infettati da Pulcinella
ridon tutti a crepapelle

La risata diventa un boato
povero mostro è scoppiato

... e ballando in allegria
dici la tua che ho detto la mia

di Brunello Leone (1999)

prima edizione aprile 2019

Afbeeldingen/Pictures: Pulcinella –handpoppen/glove puppets, boekje/booklet 'La fine del mondo' en/and poppenspeler-auteur/puppeteer and author Bruno Leone.

**Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol
Puppetheatermuseum Puppetry Museum (ANBI)**
Otto van der Mieden Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL
T: +31(0)578 - 63 13 29/56 02 39 E: info@poppenspelmuseum.nl
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Blinden

The Italian Pulcinella

A Neapolitan scoundrel

Pulcinella

Pulcinella is one of the clown figures from the Commedia dell'arte, a theatre form dating from the 16th century. Many of the characters from this Italian folk comedy have also become regular features of other folk puppet theatres. Pulcinella himself comes from the Naples district. He is the forefather of the English Mr Punch, the Dutch Jan Klaassen, the French Polichinelle and many other similar comic figures from the puppet theatre repertoire.

In centuries past, Italian puppeteers travelled throughout Europe, and Pulcinella also became very popular with audiences abroad. Within a very short time, his international descendants came into being. The influence on the character from the various countries and cultures gave rise to an international repertoire. The fight of the comic 'star' against the policeman, the monster, the devil and Death itself is a recurring theme albeit in various guises.

Black half mask

Whereas his successors now wear bright harlequin clothing, the original Pulcinella is dressed in white and wears a black half-mask. He has a floppy pointed hat on his head, and his back has a slight hump. If he behaves like a coward one day, the next he is a cheeky scoundrel or a credulous fool. He can be long-winded, a bluffer, but he always scampers off at the first hint of danger. Pulcinella is always the scapegoat and he carries the burden of our collective sins. In the puppet theatre, Pulcinella separates himself from his inner fears and anger, and they become his opponents. Feeling safe behind his mask, he is able to conquer his fears and he fights bravely against evil. Pulcinella has taken the role of saviour upon himself. His character encompasses both a devil and a Christ.

Picture: head of Pulcinella.

La fine del mondo

The end of the world

A picture story about a Neapolitan puppetry figure

LA PULLEONE FILM
presenta

Fate subito attenzione
si presenta un gran filmone

LA PULLEONE FILM
presents

Pay attention, if you please.
We're about to present a cinematic masterpiece.

LA FINE DEL MONDO
Questa volta Pulcinella
perderà la cammisella

THE END OF THE WORLD
This time it may actually hurt,
Pulcinella is about to lose his shirt.

Sempre allegro a tutte l'ore
proprio davanti al televisore

Always happy both near and far,
in front of the telly he is in particular.

Signorino stai attento
c'è un mostro, che spavento!

Watch out, young master!
There's a monster, what a disaster!

Che t'ingoia in un boccone
proprio insieme alla televisione ...

It'll swallow you in a single bite,
together with the telly, what a delight ...

Sembra proprio soddisfatto
delizioso il primo piatto

It seems quite pleased with its first course,
delicious as it was without remorse.

Sono nudi i due amanti
su copritevi ignoranti!

Stark naked they are, these two lovers.
Ignorant fools, now get under the covers!

C'è qualcuno che vi spia,
sono gli occhi della zia?

There's someone ready to spy and haunt,
could these really be the eyes of the aunt?

E' quel mostro bricconcello
li ha interrotti sul piú bello ...

It's the monster, wicked to the bone,
interrupting your romance, you'll have to postpone ...

Il boccone è una delizia
ha gustato una primizia!

Such a mouthful is a wonderful treat.
What a pleasure, so young and fresh to eat!

Quel signore è un poco chiatto
e di spaghetti è grande il piatto

This man has put on quite some weight,
tons of spaghetti loaded onto his plate.

In un colpo son mangiati
due pasti prelibati.

Both are eaten, gone at one blow,
two delicious meals in a single go.

A ma qui si fa la guerra
per lo stretto di Gibilterra?

There's a terrible fight! But who will falter?
Who will gain control of the Strait of Gibraltar?

E li pappa sul piú bello
spada scudo e martello

They are still eaten despite all the clamour,
together with sword, shield and glorious hammer.

A questo punto domandare:
Pulcinella che vuol fare?

Now we want to know out of the blue:
Pulcinella, what are you going to do?

Lui salta ride e balla
tutto il mondo in una palla

Jumping and laughing and dancing away,
the entire world packed into a play.

Pulcinella non giocare
la fine del mondo ci vuol pappare!

Pulcinella, don't go making a fuss,
the end of the world is about to devour us!

Lui ride e non s'importa
qui la storia la va storta

He just laughs and couldn't care less,
this is where the story turns into a mess.

Pure gli amici s'è ingoiato ...
mostro brutto e maleducato!

The friends were all swallowed, as if they were food ...
What a terrible monster, so ugly and rude!

Pulcinella dice: "Uè
vulisse mangiare pure a mme?"

And Pulcinella says, "Please, dear monster, allow me to ask,
are you sure eating me will be your next task?"

La fine del mondo dice sì
"tu sei il dolce vieni qui!"

The end of the world is happy to say,
"Yes! Come right here, you're my dessert of the day!"

“M’approparo no mumento!”
nella tasca mette niente

“Just give me a moment to prepare,”
he says with empty pockets and a courageous stare.

“Arapi la vocca sono pronto!”
dice allegro il gabbamondo

“Open your mouth, I’m ready to go,”
says the happy fraudster, putting on quite a show.

“Qua è scuro o veramente
nun si vede o resto e niente!”

“It’s as dark as night! Is it really down there?
I can’t see a thing, which cannot be fair!”

E cantando in allegria
lesto illumina la via

Still dancing and jumping in all joy and fun,
the path lights up for him and his final run.

Camminato ha abbastanza
arrivato è nella panza!

After walking a while until his feet feel like jelly,
he finally arrives at the monster’s great belly!

“Altro che fine del mondo
ccà se stanno divertendo!”

“With the end of the world laughing in our face,
people here still spend their time locked in embrace!”

Da tre mesi Pulcinella
sò attaccati con la colla

Three months Pulcinella stays where he is down there,
simply glued to the spot without falling into despair.

Stan soffrendo veramente
e di gioia n’ esce niente

Suffering terribly, the lovers appear,
no trace of joy, cheeks wet from their tear!

E quell'altro signorone
mangia pasta a profusione

What about the big man we saw before?
He's still eating pasta, as if it's a chore.

Che gli esce poi da sotto
senza fare neanche un botto

He eats and eats, the food stirring his blood,
'til it emerges below him without so much as a thud.

Cambia canale disperato
il suo occhio s'è bucato

Desperately changing channel ever faster and faster,
with his eyes glued to the screen, in his chair, the young master.

Si dan botte senza sosta
"Muori lurida aragosta"

They're exchanging blows without taking a break,
"Killing you will just be a piece of cake!"

E non riescono a morire
e la guerra mai a finire

As neither one of them manages to die,
the fight goes on forever with racket and war cry.

Pulcinella non s'importa
ride e balla senza sosta

All this to Pulcinella still doesn't matter,
he keeps laughing and dancing through all the chatter.

Quest'é troppo corpo di bacco
tu lo blocchi io lo stacco

Mark my words, that's more than enough!
You hold him tight and I finish him off.

Con un colpo fulminante
vien ferito sull'istante

A massive blow finally draws blood,
an injury caused right there on the spot.

Esce sangua a profusione
tutta accorre la popolazione

Blood is pouring down and covering the ground,
reaching all the people standing around.

Sangue sangue esce a fiume
copre tutto quel pattume

More and more blood flowing in terrible wrath,
washing away all the scum in its path.

Una mano poi s'affaccia
ci sarà anche la faccia?

But then a single hand appears.
Will we see its face with eyes and ears?

Pulcinella scrive qualcosa
forse un'altra storia curiosa

What is Pulcinella writing there?
Could it be another story he'd like to share?

FINE

Niente mari monti e colline
uscita è la parola fine

THE END

It's not about the world, although still a bit blurred,
it's simply the "End" as the story's final word.

LA PULLEONE FILM

ripresenta

FINE FELICE PER BIMBI INFELICI

Siete tristi da scoppiare?

E va buò ... provate a cambiare ...

LA PULLEONE FILM

presents

A HAPPY END FOR UNHAPPY CHILDREN

Are you sad, about to burst into tears?

It'll turn out alright ... prepare for the cheers ...

FINE

Altre mani vedo apparire
... non vogliamo mai finire?

THE END

More and more hands appear behind the red.
Don't you want this story to be over, so we can all go to bed?

Son macchiati tutti quanti
belli brutti e lestofanti

Stained as they are from head to toe,
the good, the bad, the high and the low.

Infettati da Pulcinella
ridon tutti a crepapelle

Infected they are by Pulcinella's good mood,
roaring with laughter, the entire brood.

BUM

La risata diventa un boato
povero mostro è scoppiato

BOOM

The laughter turns into a terrible roar,
and then the poor monster is no more.

... e ballando in allegria
dici la tua che ho detto la mia

... with their dancing and cheering as the bottom line,
tell us your story, for I have told mine.

Accountability

Original Italian text and illustrations:
Bruno Leone – 1999.

Publisher:

Casa guarattelle – Guarattelle Puppetry Publishing House,
Naples. First edition – April 2019.

Translation Italian-Dutch and introduction:
Fieke Veenstra.

Translation Italian-English: Daniel Stevens.

Concept, adaptation and additional text
about Pulcinella: Otto van der Mieden.

Publication Dutch and English version:
Poppenspe(e)lmuseum – Dutch Puppetry Museum,
Vorchten – December 2019.

Picture: poster Casa guarattelle – Napoli, performance with Pulcinella.

Hyperlink (film Casa guarattelle):

<https://www.youtube.com/watch?feature=youtu.be&v=0aLbmb8XFkE&ap=desktop>.

**Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol
Puppentheatermuseum Puppetry Museum (ANBI)**

Otto van der Mieden Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL
T: +31(0)578 - 63 13 29/56 02 39 E: info@poppenspelmuseum.nl
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Blinden